

## MUSTAQILLIK DAVRIDA QASHQADARYO AYOLLARINING IJTIMOYIY FAOLLIKLARI VA YETAKCHILIGI

**Asadova Adolat Narzilloevna**

Qarshi davlat universiteti Qarshi tuman "Inson" Ijtimoiy

Markazi ijtimoiy xodimi

E-Mail: adolatasadova42@gmail.com

**Annotatsiya.** Ushbu ilmiy maqolada Mustaqillik yillarida (1991–2025) Qashqadaryo viloyatida ayollarning ijtimoiy hayotdagi faolligi, jamiytdagi yetakchilik roli va ularni rag'batlantiruvchi omillar chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda milliy va xalqaro tajribalarga asoslanilgan nazariy manbalar bilan bir qatorda, so'rovnoma, intervyu va statistik tahlillar orqali olingan empirik ma'lumotlar ham ishlatilgan. Natijalar Qashqadaryo ayollari orasida ijtimoiy faollik va liderlik madaniyati shakllanayotganini, ta'lim, iqtisodiy imkoniyat va siyosiy qo'llab-quvvatlash bu jarayonning asosiy drayverlari ekanini ko'rsatadi. Maqolada ayollar faoliyatiga ta'sir etuvchi madaniy, iqtisodiy va psixologik to'siqlar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

**Kalit so'zlar:** Qashqadaryo, ayollar faolligi, yetakchilik, gender, ijtimoiy ishtirok, Mustaqillik, ta'lim, mahalliy rivojlanish.

**Abstract.** This scientific article provides a comprehensive analysis of women's social activity and leadership in the Kashkadarya region during the years of independence (1991 – 2025). Based on both theoretical and empirical approaches, the study draws from national and international literature as well as surveys, interviews, and statistical analyses. The findings reveal that Kashkadarya women are increasingly active in social life and leadership initiatives, driven mainly by education, economic empowerment, and government support. The paper also examines socio-cultural, economic, and psychological barriers to women's participation and offers practical recommendations for promoting gender equality and regional development.

**Keywords:** Kashkadarya, women's activity, leadership, gender, social participation, independence, education, regional development.

**Аннотация.** В данной научной статье проводится всесторонний анализ социальной активности и лидерства женщин Кашкадарьинской области в годы независимости (1991–2025). Исследование основано на сочетании теоретических и эмпирических методов, включая анкетирование, интервью и статистический анализ. Результаты показывают, что среди женщин Кашкадарьи формируется культура лидерства и общественной активности, чему способствуют образование,

экономические возможности и государственная поддержка. В статье также рассматриваются культурные, экономические и психологические барьеры и предлагаются практические рекомендации по укреплению гендерного равенства и регионального развития.

**Ключевые слова:** Кашкадарья, активность женщин, лидерство, гендер, социальное участие, независимость, образование, региональное развитие.

**Kirish (Introduction).** O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng, mamlakatda ijtimoiy-siyosiy hayotda ayollarning faolligini oshirishga qaratilgan tub islohotlar amalga oshirildi. Ayniqsa, Qashqadaryo viloyatida bu jarayon o‘ziga xos yo‘l bilan kechdi. Viloyat qadimiy madaniyat, ijtimoiy qatlamlar va iqtisodiy tarmoqlar uyg‘unlashgan hudud sifatida, ayollar faoliyatini har jihatdan shakllantirishda noyob tajribaga ega.

Ayollar faolligi nafaqat iqtisodiy hayotda, balki ta’lim, madaniyat, sog‘liqni saqlash va jamoat boshqaruvida ham sezilarli darajada oshgan. Shu bilan birga, patriarxal stereotiplar, oilaviy majburiyatlar va resurslarning cheklanganligi kabi muammolar hali ham mavjud. Ushbu maqola ana shu ziddiyatli jarayonni ilmiy tahlil qilishga bag‘ishlanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — Mustaqillik davrida Qashqadaryo ayollarining ijtimoiy faolligi va yetakchilik harakatlarini kompleks o‘rganish, ularning rivojlanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va siyosiy omillarni aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqot savollari:

1. Mustaqillik yillarida Qashqadaryo ayollari ijtimoiy faolligida qanday sifat o‘zgarishlari yuz berdi?
2. Ayollarning yetakchilikka intilishi va jamoat hayotidagi roli qanday shakllandi?
3. Qashqadaryo kontekstida ijtimoiy faollikni rag‘batlantiruvchi mexanizmlar nimalardan iborat?
4. Hududiy siyosat va davlat dasturlarining samaradorligi qanday baholanadi?

Gender sotsiologiyasi, ijtimoiy psixologiya va iqtisodiy sotsiologiya yo‘nalishlari tadqiqotning asosiy metodologik bazasini tashkil etadi. Maxsus nazariy manbalar — Bourdieu (habitus nazariyasi), Nancy Fraser (gender tengligi nazariyasi), va Amartya Sen (inson salohiyati konsepsiyasi) tadqiqotning nazariy tayanchini belgilaydi.

Jahon miqyosida ayollar yetakchiligi va ijtimoiy faolligi masalalari rivojlanish barqarorligini ta’minlovchi asosiy indikatorlardan biri sifatida qaraladi. BMT, UN Women, va Jahon banki hisobotlarida ayollarning iqtisodiy va siyosiy ishtiroki mamlakatlar farovonligiga bevosita ta’sir etuvchi omil sifatida e’tirof etilgan. Misol tariqasida Skandinaviya mamlakatlari tajribasi keltiriladi — gender tenglik siyosatining ijobiy natijalari ta’lim, sog‘liqni saqlash va siyosiy ishtirokda yaqqol namoyon bo‘lgan.

O‘zbekistonda 1991 yildan boshlab ayollar faolligini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator davlat siyosati ishlab chiqildi: “Xotin-qizlar qo‘mitasi”, “Ayollar daftari”, “Yangi O‘zbekiston – yangi imkoniyatlar” dasturi va “Gender tengligi to‘g‘risidagi qonun” (2019). Bu tashabbuslar ayollarning ijtimoiy rolini kengaytirish va ularning yetakchilik salohiyatini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Qashqadaryo viloyati O‘zbekiston janubidagi agrar-iqtisodiy mintaq bo‘lib, so‘nggi yillarda sanoatlashuv, infratuzilma rivoji va ta‘lim sohasidagi yutuqlar ayollarning ijtimoiy faolligini sezilarli oshirdi. Biroq qishloq joylarda an‘anaviy qarashlar, patriarxal madaniyat, va oilaviy cheklovlar hanuz muhim ijtimoiy to‘siq bo‘lib qolmoqda. Mamatqulova (2021) tadqiqotida Qashqadaryo ayollari orasida ta‘lim darajasining oshishi bilan siyosiy ishtirok ham o‘sishi aniqlangan. Xuddi shuningdek, Xoliqov (2023) viloyatdagi xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini ko‘taruvchi dasturlar samaradorligini statistik jihatdan asoslab berdi.

**Tadqiqot metodologiya (Research Methodology).** Ushbu tadqiqot aralash metodlar — sifatli (intervyu, fokus-guruhlar) va miqdoriy (so‘rovnoma) yondashuvlarni o‘z ichiga olgan. Ularni uyg‘unlashtirish ayollar ijtimoiy faolligining sabab-natija mexanizmlarini chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

SPSS dasturida tavsifiy statistikalar, regressiya tahlili, va so‘z chastotasi (NVivo orqali kodlash) amalga oshirildi. Sifatli tahlilda asosiy temalar — “ta‘limning roli”, “oilaviy qo‘llab-quvvatlash”, “yetakchilikdagi to‘siqlar”, “hududiy imkoniyatlar” ajratildi.

**Tahlil va natijalar (Analysis and results):** So‘rovnoma natijalariga ko‘ra, oliy ma‘lumotga ega ayollarning 78% ijtimoiy faoliyatda qatnashadi, bu ko‘rsatkich o‘rta ma‘lumotlilar orasida 39%ni tashkil etdi. Bu ta‘lim ijtimoiy kapitalni kuchaytiruvchi asosiy omil ekanini ko‘rsatadi.

Ayollar bandligining 62% iqtisodiyotning norasmiy sektoriga to‘g‘ri keladi. So‘nggi yillarda mikroqarz va grant dasturlari orqali 3500 dan ortiq ayol o‘z biznesini boshlagan. 2020–2024 yillar oralig‘ida ayollar tadbirkorligining 18% o‘sishi qayd etilgan. Yetakchilik va jamoatchilik ishtiroki Viloyatda 200 dan ortiq ayol turli darajadagi rahbarlik lavozimlarida faoliyat yuritmoqda. Shuningdek, 15% respondentlar o‘z jamoasida yetakchilik tajribasiga ega ekanini bildirgan. Intervyularda ayollar o‘z yetakchilik yo‘lini “ta‘lim orqali o‘zgarish” deb atagan. Respondentlarning 46% ijtimoiy stereotiplarni asosiy to‘siq deb hisoblaydi. 32% esa moliyaviy resurslarga yetishmovchilikni eng katta muammo deb ko‘rsatgan. Qishloq joylarda ayollarning 61% oilaviy majburiyatlar tufayli jamoat ishlarida qatnasha olmayapti. Ayollar faolligining rivojlanish bosqichlari

1991–2000 yillar: ijtimoiy faollikning boshlang‘ich bosqichi, ta‘lim tizimining islohoti.

2000–2010 yillar: iqtisodiy mustaqillik va nodavlat tashkilotlarning kuchayishi.

2010–2020 yillar: ayollar yetakchilik dasturlarining joriy etilishi.

2020–2025 yillar: gender tenglik siyosatining institutsionallashuvi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim va iqtisodiy imkoniyatlar ayollar faolligining asosiy determinanti hisoblanadi. Shuningdek, oilaviy qo‘llab-quvvatlash yetakchilikka chiqish uchun psixologik omil sifatida muhim ahamiyatga ega. Mahalliy siyosatning kuchayishi va ayollarga mo‘ljallangan dasturlar viloyatda ijobiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda.

**Xulosa va takliflar (Conclusion/ Recommendations).** Mustaqillik davrida Qashqadaryo ayollari ijtimoiy faollik va yetakchilik jabhalarida sezilarli o‘rishga erishdi. Bu jarayon ta’limning kuchayishi, iqtisodiy imkoniyatlarning kengayishi va davlat hamda jamoatchilik qo‘llab-quvvatlashining natijasidir. Shunga qaramay, patriarxal stereotiplar va iqtisodiy resurslarning teng taqsimlanmasligi ayollar imkoniyatlarini cheklab turibdi. Shu sababli, gender tenglikni chuqurlashtirish, mahalliy liderlikni rag‘batlantirish va iqtisodiy inklyuziya siyosatini kengaytirish zarur.

#### ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Alikulovna, R.O. (2022). Women in Uzbekistan: Problems and Prospects. International Journal of Social Sciences and Innovative Research.
2. Mamatqulov, B. (2025). Qashqadaryo viloyatida ayollar bandligi va yengil sanoat tarmoqlarining ijtimoiy-iqtisodiy roli. Ilmiy kutubxona.uz.
3. Xoliqov, S.S. (2021). Mustaqillik yillarida Qashqadaryo viloyatida demografik jarayonlarning tarixiy tahlili. CyberLeninka.
4. Namazov, S.E. (2023). Mustaqillik yillarida Qashqadaryo vohasida ijtimoiy soha taraqqiyoti. NewJournal.org.
5. UN Women (2024). Gender Equality and Women Empowerment Report: Central Asia.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va hukumat qarorlari (1991–2024).
7. Qashqadaryo viloyat hokimligi statistik byulletenlari (2010–2025).
8. Fraser, N. (2013). Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis. Verso Books.
9. Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.
10. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. Greenwood Press.